

מסורת הש"ס

א) עירובין יח. ע"ש טעם וע' גם ברכות סא. ומזה ייטש. וס' חזקוני ר' אבהו וכו' בשלחמנא; ב) ע"ז ח. א) וסנהדרין יט. ד) עירובין יז: וט"ז. ה) ונגילה כג.; ו) וברכות סא.; ז) פסחים ט. ח. ט"ז דברכות פ"א ה"ה. ט) וברכות סא.; י) ע"ז מוס' ע"ז ח: ד"ה מכי וכו' השיגו על פירוט זה; י) ע"י יומא מג.

תורה אור השלם

- ויקרא אלהים את האדם בצלמו בצלם אלהים ברא אתו וקרא שמו אדם ביום הבראה: בראשית כו
- וקר ונקבה בראם ויקרא את שםם אדם ביום הבראה: בראשית ה ב

מוסף רש"י

זכר ונקבה בראם. דמחמת כרייתם מרי הוא (ברכות סא.) וזר מלך זה ונקבה מלך זה (ערוךין יח.) מכי רבו ששורי באסינא. לעשות שזר ליום המשמה. אסינא, עריות ששורין כגן שעורין לעשות שזר, ל"א טמנין עפר עריות וחורשין של שעורין קודם ימי המשמה ומצינן לני התמן וכלה כהם נמחים ואומרים להם פרו ורבו כשעורין הללו שגמרינן לנלא מלך המצאה (ע"ז ח.). ואין אבליים מן המגנין. הוי הוא חומר ברכה למנחם בני עמק, אחיו עמל הגמול ישלם לנס גמולם הטוב דל"א משלם הגמול, ולכללם כפי עמקן, אחיו עמל העממות יתם אחסר כל"י מנחם כללים, ואני כולל יחד (מגילה כג.).

תוספות ר"ד

שעורין לא משען: באי מברך אר"י שהכל הוא לכבודו. ויצר האדם. ששך יצר. שוש תשיש. שחם תשמח. אשר ברא. פי' תחלה מברך שהכל ברא לכבודו משום דברכת חנינים צריכה עשרה כדכתיב במקלות ברכו ה' וכתוב ברכו ע' הדרת מלך. וזו האסיפה היא על כבודו לברכו ברכים מ"ה מתחיל ומברך שהכל. אח"כ מברך יוצר האדם כנגד יצירה. ראשונה שגברא ברא. אח"כ מברך על יצירת שניהם הארץ הפריד לו אשה מצלעותיו ומפני שמארץ דבריו חותם בה. אבל השתים הראשונות שחן קצרות אינו חותם בהן ואצ"פ שהיא סמוכה לשלש ראשונות שברוך כבר פותח בה בברוך מפני שהשלש ראשונות פתיחה בברוך יש בהן. אבל חתימה אין בהם ואינו נקרא ברכה הסמוכה לחתימה שאין פותחים בה בברוך כשמתחיל לאחרי' כגון ברכות ר"ח וברכות ק"ש. אבל הסמוכה לברכה קטנה פותחים בה בברוך כמו שאנו עושים בק' ברכות שאותן שם

והמתקין לו ממנו צנין עדי עד היא הנקצה. שוש תשיש לפי שאנו צריכין להעלות וצרון ירושלים על ראש שמחתנו שנאמר (תהלים קלז) תדבק לשוני לחכי וגו'. שמה תשמח ברכה לחתן וכלה שלילתו בשמחה וטוב לב. ואשר ברא לשם כל ישראל. ולפי שהסדר מתחיל מאשר יצר לפיכך פתח זה בברוך וחתם זה בברוך כדרך כל ראשי סדרי ברכות. ושוש תשיש ושמה תשמח מפני שהן ברכה הסמוכה לחתמה לא פתח זה בברוך שכן תיקנו לכל הברכות שסמוכות אחר הראשונה על הסדר. ואשר ברא מפני שהיא נאמרת יחידית ברוב ימי המשמה כשאין שם פנים חדשות לפיכך אינה מן הסמוכות והולך לפתוח זה בברוך ולסיים זה בברוך. אבל שהכל ברא לכבודו אינה מן הסדר אלא לאסיפת העם הנאספים שם לגמול חסד זכר לחסדי המקום שנהג עם אדם הראשון שנעשה לו שושצין ונתעסק צו ואסיפה זו כבוד המקום היא וברכה זו לכך נתקנה ומשעת אסיפה היא ראויה לברך אלא מכיון שיש ברכה על הכוס הזקיקה לסדרה עליו מידי דהוה אברכת ששמים וברכת על האור צמוצי שבת דלמרי' (י' וירושלמי ה) דפסחים פ"ו) רבי מפזרן ומחר וסודרן על הכוס ורבי חי"א מכנסן הואיל ויש שם כוס ולפי שאינה משאר סדר הברכות וכולה הודאה אחת לא חתמו זה בברוך מידי דהוה אברכת פירות ומזות. וכן ברכת יוצר האדם שתיקנה ליצירה ראשונה של אדם הראשון כלקמן אי' למד' ד' יצירות הוו אי' למד' ד' יצירות עלו במחשבה ובתר מחשבה אזלינן מ"מ אינה מסדר ברכות הזווג דהא ציירה הראשונה אדמי נקבה לא הואי ואי' למה היא צאה מתוך שאנו מברכין על יצירה השניה תקנו אף על הראשונה שהיא עיקר ומחילתו: והסקין לו ממנו. מגופו מאלעותיו: צנין עדי עד. צנין נוהב לדורות. וזהו קרי לה צנין על שם ויצן את הללע"י (בראשית ז:) עקרה. ירושלים: ריעים האהובים. החתן והכלה

בתולה נשאת פרק ראשון כתובות

ח.

שהכל ברא לכבודו ויוצר האדם. פותחת בברוך אע"פ שכל אחת סמוכה לחצייתה כיון דקצרות הן אס לא היה פותח בברוך היה נראה הכל ברכה אחת וכן אשר יצר אס לא היה פותח בברוך היה נראה שהיתה מתחלת מברוך יוצר האדם אשר יצר אכל שוש תשיש שהיא אחר ברכה ארוכה אין צריך לפתוח בברוך ואשר ברא פותחת בברוך לפי שמצרכים אותה לפני עולמה כשאין פנים חדשות כדפירש בקונטרס על שהכל ברא לכבודו ויוצר האדם פי' בקונטרס טעם אחר ור"ח פירש דיוצר האדם פותחת בברוך לפי שיש שלא היו אומרים אותה כדלמר בסמוך ואור"ת דנפרק קמא דברכות (דף י"א:) גבי ברכת התורה גרסי' ר' יוחנן מסיים זה הכי והערב נא ברכה אחת היא דלוי הוו שמי ברכות היה צריך לפתוח בברוך אע"ג דסמוכה לחתמה כיון שאותה שלפניה היא קצרה ובתר הכי גרסינן הלכך נימרינהו למרווייהו ולא גרסינן לכולהו דאס כן הוה משמע דשש ברכות הן: **חדא** יצירה הואי. צריך לומר דהיינו כמאן דלמר פרלוף אחד מדקלמר בטר הכי דכולי עלמא חדא יצירה הואי מר סבר בטר מחשבה אזלינן וצריש פרק שני דעירובין (דף יח. ושם) משמע דהדיא ללמאן דלמר פרלוף אחד הוה עלה במחשבה להבראות שנים אכל למאן דלמר הםה שני פרלופים לא סגיאל ליה הכי כן פירש רש"ס:

רב תנא הוא ופליג. לא צניי לטעמי כי תניא היא ברכת המזון כדמשני רבי יוחנן דנראה לו דומק להעמיד כן ונוח לו טפי לומר דפליג ומדלא קלמר ר' יוחנן ס' תנא ופליג י' להוכיח דר"י למורא היה דאי הוה תנא הוה משני כדמשני לרז ואין להקשות דלמאי לא משני רבי יוחנן אלא דלמרי כרז דתנא הוה דרבי יוחנן כי היה מחזיק בן כתנא דפליג עליו ככל דומתא ומיחו איכא נמי רבי יוחנן שהיה תנא דמניא צייליה דמיר (דף סה. ושם) וכמה שיעור תפיסה פירש רבי יוחנן כו':

כי

איעסק לאבא מר בריה וברוך משעת אירוסין שאני רב פפא דהוה מריח ליה רבינא איעסק ליה לבריה בי רב חביבא וברוך משעת אירוסין אמר קים לי בגוייהו דלא הדרי בהו לא אסתייע מילתא והדרי בהו רב תחליפא בר מערבא איקלע לבבל בריך שית אריכתא ולית הלכתא כוותיה רב חביבא איקלע לבי מהולא בריך שהשמחה במעונו ולית הלכתא כוותיה משום דמרידי דאית ליה צערא לניוקא א"ר נחמן אמר רב יהתנים מן המגין ^א ואין אבליים מן המגין מיתבייב התנים ואבליים מן המגין מתניתא קא רמית עליה דרב ^ב רב תנא הואי ופליג איתמר ^ג אמר ר' יצחק א"ר יוחנן התנים מן המגין ואין אבליים מן המגין מיתבייב התנים ואבליים מן המגין ^ד כי

וכל טוב ובאחרונה שכן שמעבא להקצ"ה שברא חתונה דיצוק איש צאשה על ידי שמחה וחדוה לפיכך יש לחתום משמח חתן עם הכלה שהוא לשון שמחת איש צאשה: **צריך חמש**. שהכל ואשר יצר שוש תשיש שמח תשמח אשר ברא: **צריך שים**. יוצר האדם הוסיף: **חדא יצירה הואי**. כמאן דלמר צעירובין (דף יח.) ויצן את הללע פרלוף שמתחילת צרייתו צררה שני פרלופין וזכר מלפניו ונקבה מאחור: **שמי יצירות**. כמאן דלמר [שם] וזנ היה וממנו נבראת האשה והרי כאן שמי יצירות: **בטר מחשבה אזלינן**. ששמים עלו במחשבה להבראות וצברא אחד צעירובין צפ' עושין פסין [שם]: **מברך שהשמחה במעונו**. בתחילת הזיומן: **צין אמר להן**. לקרואין: **מתמה הולול**. קראמי לכס הלום לסעודה: **מעיקרא**. קודם החופה אס הזמין קרואים ואמר להם מתמת שאתי רוצה להכניס צני לחופה: **מאימאי**. היא התחלת שמחת חופה לברך שהשמחה במעונו: **מכי רמי שערי צאסינא**. יש שורין שעורים צעריים מים ו' להטיל שזר לצורך חופה. וי"א לשם החתן והכלה זורעין שעורין צענין לומר פרו ורבו וזמחו כשעורים הללו: **דסו ערמי לים**. מתוקנים היו לו כל צרכי חופה וסעודה: **איעסק לגריה**. שידן לו אשה: **ועריך משעת אירוסין**. שהשמחה במעונו: **והדרי כהו**. לא נתנו לו האשה: **שים ארינפא**. הוסיף דברים על שהכל ועל ברכת יצירה ראשונה וחתם בהם בברוך: **ולים הלכתא כוותים**. כדפי' לעיל: **לצי מוהולא**. לסעודה מילה: **חסנים מן המגין**. לקמן מפרש למאי הלכתא:

בברכה

על שהכל ועל יוצר האדם. והארץ בהן וחתם בהם ופסיק לתלמודא ולית הלכתא (ספחם) [כוותיה]: בר חביבא איקלע לסעודת המילה בריך שהשמחה במעונו ופסיק לתלמודא ולית הלכתא [כוותיה] משום דאית ליה צערא אריכתא אמר ר"י מברכין ברכת חתנים בעשרה כל ז' וחתנים מן המגין ברכת אבליים כל ז' ואין אבליים מן המגין. היות וכבאו פנים חדשות. מאי ברכת אבליים ברכת רחבה פי' היו מברין את האבל ברחבה של עיר ומברכין שם כנגד ששם וכנגד אבליים וכנגד המנחמים וכנגד כל ישראל כדמפרש בגמרא וצריכה עשרה ובאותן יו"ד אין אבליים מן המגין בברכת המזון כגון ג' דיומן וי"ד לאלהיה:

עין משפט נר מצוה

למ א מיי' פ"צ מהל' ברכות הל' יא ופ"י מהל' אשוח הל' ג' סגמ עשין ממו טושי'ע אה"ע פי' סב ספי' א:

ב ב מיי' הל' ברכות שם הל' י טושי'ע שם ספי' י:

ג מיי' (פ"י מהל' אשוח ה"ו) (פ"ה מהל' ברכות הל"ג) טושי'ע ברכות ספי' יג:

ד מיי' הל' אשוח שם הל' ה ופ"צ מהל' ברכות ה"י טושי'ע שם ספי' ד:

תוספות ר"ד (המשך)

כשצריך ללמוד הילכך יש בה פתיחה. אח"כ מברך שוש תשיש קודם שיברך על שמחת החתן דכתיב אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי. ומפני שמתחילת המעשים בה משמח חתן וכלה ואינו פותח בה בברוך. אח"כ אומר שמח חתן שישמח החתן והכלה כל ימיהם ואין זו שמחת הדיווג ומפנים בה משמח חתן וכלה ואינו פותח בה בברוך מפני שסמוכה היא לחתימה שוש תשיש. אח"כ אומר אשר ברא שהוא שמחת הדיווג וחותם בה משמח חתן עם הכלה ששחמים כשמדווגים זה עם זה ואצ"פ שהיא סמוכה לחתימה הראשונה שלפניה דין הוא שלא נפתח בה בברוך. אפי"ה מפני שבכרכים אותה לבדה ברליכא פנים חדשות הוא פותח בה בברוך: רב אשר איקלע לבי כהנא יומא קמא בריך כולהו יומא ואילך אמר אי איכא פנים חדשות מברך כולהו. ואי לא אפוש'י שמחה בעלמא הוא. מברך שהשמחה במעונו ואשר ברא. פי' יומא קמא בין בשעת כניסתן לחופה בין בסעודה מברך כולהו ואין צריך פנים חדשות דהא כמאן ואילך לא הוי אלא בסעודה. אי"כ יומא קמא אפילו בסעודה מברך ז' ברכות בלא פנים חדשות. ומכאן ידעין בלא פנים חדשות מברך שהשמחה במעונו בברכה"ז ואשר ברא שהוא עיקר ברכת ההתחנות בסוף ברהמ"ז. מו' ועד ל"ב בין אמר מחמת הלולא בין לא אמר מחמת הלולא מברך שהשמחה במעונו. פי' אבל לא אשר ברא שהוא ברכת ההתחנות. וכיון שעברו ז' ימי חתונתו אינו ראו לברכם. מכאן ואילך אי אמר מחמת הלולא מברך שהשמחה במעונו ואי לא אמר מחמת הלולא עד אימת. אי"כ פפי שמיהו דרבא עד תריסר שנתא. מעיקרא מאימא אי"כ פפא מכי רמו שיערי מאימא אינו והא רב פפא

באין פתיחה ולא יותר וכשמחיל לברך ברכות הארוכות פותח בה בברוך. ואין סמיכות ברכות הקצרות מלפתוח בה בברוך. וז"ל שטעיים הם בני אדם שמתחילים מאה ברכות מצויה נשמה מפני שלא פוטרו משום מקום ויחיל בברכות בלא פתיחת בריך. וכך ראו להתחיל בריך אשר יצר את האדם בחוכמה. ויש בה פתיחה לפניה וחתמה לאחריה. ואח"כ אומר אלהי נשמה וחותם בה בברוך ואינו פותח בה בברוך מפני שהיא סמוכה להו. אח"כ אומר כל הקצרות. ואח"כ אומר המעביד שניה. ופותח בברוך. מפני שסמיכות ברכות אחרת פוטרות. ובברכת התורה פותח בה בברוך מפני שלא נתקנה עם סדר ק' ברכות אלא